Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Датум:

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I – ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Орган који је именовао Комисију:

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 29.јануара 2014. године донело је Одлуку (бр.221/1) о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је Драгица Миловић предала под насловом **„Усвајање система чланова и категорије одређености и неодређености у енглеском језику“.**

2. Састав Комисије (име и презиме сваког члана, звање, назив уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назив факултета/установе у којој је члан Комисије запослен):

   1. др Смиљка Стојановић, доцент (10. маја 2010.), англистика, Филолошки факултет, Београд факултет, Нови Сад
   2. др Ненад Томовић, доцент (17. маја 2011.), англистика, Филолошки факултет, Београд
   3. дрГорданаПетричић,доцент(16.новембра2008.)англистика,Филозофски факултет,Нови Сад

II – ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Драгица, Душана, Миловић (удата Жугић)
2. Рођена 25. децембра 1974. године, Никшић, Црна Гора
3. Дана 3. децембра 2008. године на Филолошком факултету у Београду одбранила је мастер рад под називом „Развијање аутономије студената у усвајању нових речи кроз експлицитни фокус на форму – Морфолошка анализа новинских чланака“.

As ster

III – БИОГРАФИЈА И БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Докторанд Филолошког факултета Драгица Миловић (Жугић) рођена је 25.12.1974. године у Никшићу. Матурирала је у Гимназији у Никшићу 1993. године, студирала је од 1993-1998. на Филозофском факултету у Никшићу где је стекла звање професора енглеског језика и књижевности и наставника италијанског језика и књижевности са просечном оцјеном на студијама 9,12/10,00. Од 1998. год. до 2007. год. радила је на истоименом факултету - Катедра за енглески језик у звању сарадника у настави, а од 2007. запослена је на Факултету за стране језике Универзитета “Медитеран” као сарадник у настави за извођење вежби у оквиру предмета Савремени енглески језик и Морфологија енглеског

језика као и на нематичним факултетима (на којима предаје општи језик и језик струке). Написала је неколико радова из области Методике наставе енглеског језика и са њима учествовала на домаћим и међународним конференцијама;

1. „Are we afraid of articles?“ The 1st International Conference “Research and Education Challenges Towards The Future”, (ICRAE 2013), Shkodër, 24-25, May. Рад прихваћен за објављивање у зборнику радова са конференције. (Зборник у штампи) http://icrae2013.unishk.edu.al/icraecd2013/doc/858.pdf

2. „Стратегије учења Л2 вокабулара.“ У зборнику радова „Језик и образовање“ са конференције Филолошка истраживања данас – језик, књижевност, култура – ФИД 2010. (ур. Јулијана Вучо и Оливера Дурбаба). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 353-370

   ISBN 978-86-6153-123-1 (за издавачку целину) ISBN 978-86-6153-124-8

3. „Значај морфолошке анализе у процесима усвајања нових ријечи.“ У С. Перовић (ур.), Ми о језику, језик о нама: зборник радова са друге конференције Друштва за примијењену лингвистику. Подгорица: Институт за стране језике, 99-107, (ISBN 978-9940-9423-0-4. COBISS.CG-ID 20024848) http://www.isj.ucg.ac.me/Dokumenta/Zbornik%20-%20Mi%20o%20jeziku%20-%20jezik%20o%20nama.pdf
4. „Проблеми ученика у усвајању чланова енглеског језика.“ У Ј.Вучо & Б. Милатовић (ур.), Ставови промјена – промјена ставова. Никшић: Универзитет Црне Горе, 264-272 (ISBN 978-86-7798-059-7. COBISS.CG-ID 18162192)
5. Драгица Жугић & Милена Мрдак (2007). Искуства, нове обавезе и изазови наставника у реформисаној настави. У Ј.Вучо & Б. Милатовић (ур.), Улога наставника у савременој настави. Никшић: Универзитет Црне Горе, 214-219 ИСБН 8677980113, 9788677980115

IV – НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Усвајање система чланова и категорије одређености и неодређености у енглеском језику“

V – ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска теза Драгице Миловић,у обиму од 270 странице, састоји се од следећих делова: ***Резиме на српском и енглеском језику***, ***Садржај***, ***Увод*** **(**стр. 1-2); **(1)** ***Одређеност у енглеском језику*** (стр. 3-54): 1. Увод, 1.1. Систем чланова и појам одређености и неодређености, 1.2. Члан – историјски преглед, 1.3. Приступи категорији одређености и неодређености, 1.3.1. Филозофско-логички оквир чланова - Бертранд Расел, 1.3.1.1. Појам референције, 1.3.2. Теорија актуализације-Густав Гијом, 1.3.3. Потпуно/непотпуно одређивање - Ото Јесперсен, 1.3.3.1. Одређени члан *the*, 1.3.3.1.1. Потпуно одређивање,

1.3.3.1.2. Непотпуно одређивање, 1.3.3.2. Неодређени члан *a/an*, 1.3.4. Теорија познатости - Пол Кристоферсен, 1.3.5. Теорија вриједности у систему чланова – Џон Хјусон. 1.3.6. Локацијска теорија - Џон Хокинс, 1.3.7. Честерманова теорија одређености, 1.3.8. Одређеност као могућност идентификовања - Кристофер Лајонз, 1.3.9. Одређеност у српском језику. **(2)** ***Члан у енглеским граматикама, уџбеницима и литератури о настави система енглеских чланова*** (стр. 55-79): 2. Увод, 2.1. Члан као детерминатор, 2.2. Енглески члан и показне заменице, 2.3. Настава система енглеских чланова – тренутна ситуација, 2.4. Приказ чланова у уџбеницима енглеског језика, 2.5. Чланови у граматикама енглеског језика, 2.5.1. Џон Иствуд: *Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder*, 2.5.2. Даглас Бибер, Сузан Конрад и Џефри Лич: *The Student Grammar of Spoken and Written English,* **(3)** ***Усвајање чланова енглеског језика*** (стр. 80-111): 3. Увод, 3.1. Усвајање и учење језика, 3.2. Приступи усвајању Л2, 3.2.1. Приступи који дају предност емпиријским факторима, окружењу и интеракцији, 3.2.2. Приступи који дају предност нативистичким факторима, 3.2.3. Крашенова теорија о усвајању и учењу језика, 3.3. Међујезик, 3.3.1. Фосилизација, 3.3.2. Грешке у усвајању страног језика, 3.4. Усвајање чланова, 3.4.1. Теоријски приступи усвајања чланова, 3.4.2. Истраживања о усвајању енглеских чланова, 3.5. Литература о усвајању енглеских чланова на српском језику, **(4)** ***Употреба чланова у есејима, превођењу и cloze-тесту - идентификација и анализа грешака*** (стр. 112-152): 4. Увод, 4.1. Почетно истраживање, 4.2. Анализа и интерпретација података добијених током првог дијела истраживања, **(5)** ***Усвојеност система чланова ученика основне и средње школе и студената енглеског језика*** (стр. 153-201): 5. Увод, 5.1. Главно истраживање, 5.2. Узорак и инструмент, 5.3. Анализа резултата добијених у главном делу истраживања, **(6)** ***Однос наставника и ученика према систему чланова енглеског језика*** (стр. 202-218): 6. Увод, 6.1. Интервју са наставницима, 6.2. Интервју са ученицима и студентима, **(7)** ***Закључак и импликације за даља истраживања*** (стр. 219-231): 7. Увод, 7.1. Преглед основних резултата истраживања, 7.1.1. Поређење резултата по најважнијим основама, 7.2. Импликације за даља истраживања. **(8)** ***Библиографија*** (стр. 232-245); **(9)** ***Прилози*** (стр. 246-270).

Број библиографских јединица које су коришћене у раду износи 152, док број фуснота износи 220. Укупни број слика у раду износи 19 (од тога, 17 у главном делу рада и 2 у поглављу под називом *Прилози*). Укупни број табела у раду износи 47, док укупни број графикона износи 21.

VI – ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У свом докторском раду, кандидаткиња Драгица Миловић се бави проучавањем начина на који ученици којима је матерњи језик српски усвајају систем чланова енглеског језика и категорију одређености и неодређености, будући да њихов језик не поседује такве елементе.

Истраживањем у овом раду кандидаткиња Драгица Миловић је покушала да постигне два циља: први – да испита како је категорија одређености и неодређености

описана у литератури, на који начин је систем чланова представљен, које све функције и значења може изражавати, као и да опише најновије теорије и приступе усвајању чланова. Други циљ је везан за истраживања која су спроведена како би се открили проблеми које говорници српског језика имају при усвајању средстава за изражавање одређености и неодређености у енглеском језику, тј. чланова. Истраживање је подељено на два дела: почетно - које се односи на претпоставку да студенти праве највећи број грешака у употреби члана, и главно, које је спроведено на три образовна нивоа – у основној, средњој школи и на факултету.

У првом поглављу приказане су теорије које су најутицајније и најпризнатије у објашњењу феномена одређености и неодређености, а од којих је већина, посвећена управо енглеском језику. Уз приказ историјског развоја члана описани су и начини како су овој категорији приступили Бертранд Расел, Густав Гијом, Ото Јесперсен, Пол Кристоферсен, Џон Хјусон, Џон Хокинс, Ендру Честерман и Кристофер Лајонз.

У другом поглављу, кандидаткнија је анализирала приступ систему чланова у литератури – уџбеницима које ученици користе у учењу енглеског језика у основној, средњој школи и на факултету, као и у савременим граматикама које се користе на студијама енглеског језика на факултетима где је спроведено главно истраживање, док је треће поглавље посвећено студијама и приступима усвајању енглеских чланова у литератури која се бави наставом енглеског језика,

У четвртом, петом и шестом поглављу описани су ток истраживања, испитаници, инструменти и анализирани су добијени резултати. Ово истраживање је обухватило више делова: писање есеја, превођење кратких текстова и *cloze*-тест, са циљем да се добију што прецизнији резултати и што потпунија слика о нивоу усвојености категорије одређености и неодређености у целокупном образовном систему који укључује основну, средњу школу и студије англистике на универзитетима у Подгорици, Никшићу и Бијељини. У оквиру главног истраживања установљени су редоследи усвајања чланова, потом је испитана тачност у њиховом коришћењу и дат преглед у којим семантичким контекстима и са којим врстама именица најчешће долази до грешака. Испитано је у којој мери говорници српског језика познају норму при употреби чланова и у којој мери перципирају одређеност и неодређеност као семантичко-прагматичку категорију.

У закључку су сажети резултати до којих се дошло у овом раду као и нова питања која су се овом приликом отворила.

VII – СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. „Are we afraid of articles?“ The 1st International Conference “Research and Education Challenges Towards The Future”, (ICRAE 2013), Shkodër, 24-25, May. Рад прихваћен за објављивање у зборнику радова са конференције. (Зборник у штампи)

http://icrae2013.unishk.edu.al/icraecd2013/doc/858.pdf

2. „Проблеми ученика у усвајању чланова енглеског језика.“ У Ј.Вучо & Б. Милатовић (ур.), Ставови промјена – промјена ставова. Никшић: Универзитет Црне Горе, 264-272
(ISBN 978-86-7798-059-7. COBISS.CG-ID 18162192)

VIII – ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање кандидаткиње Драгице Миловић потврдило је неке од претпоставки о усвајању система чланова енглеског језика које су изнете у теоријском делу рада. Оно је омогућило стицање неких нових увида који би могли бити од користи за даља проучавања о категорији одређености и неодређености. У оквиру почетног дела истраживања, кандидаткиња је испитивала када ученици и у којим контекстима греше у употреби чланова и установила низ ситуација у којима долази најчешће до грешака. Свеобухватно посматрано, испитаници,будући наставници и преводиоци, када је у питању категорија одређености и неодређености, најчешће приступају стратегији избегавања члана, јер је у питању језичка структура која не постоји у граматици српског језика.

Главно истраживање је обухватило сва три образовна нивоа (основну и средњу школу, као и студијске програме англистике) са циљем да се установе редоследи усвајања чланова, тачност у њиховом коришћењу при обележавању одређености и неодређености укључивши у анализу података и мерење. Резултати мерења су открили да испитаници нису овладали системом чланова, као и да је тај проблем у означавању ове семантичко-прагматичке категорије, без обзира на године учења,свеприсутан. Међујезик испитаника није систематичан у најбољем смислу, јер се продукује релативно велики број грешака. Њега карактеришу и језички трансфер из матерњег језика, нарочито када се преноси значење броја *један* чланом *a/an*; трансфер наставе другог језика се огледа у неусвојености система чланова у обележавању одређености и неодређености у означавању појмова који нису описани нигде у литератури – на пример афективна употреба одређеног члана, или његова деиктичка вредност која се не уме препознати. Међујезик испитаника одликују и сведени или редуковани системи и по облику и по функцији – што говори да је присутна тенденција изостављања чланова. Када се ради о стратегијама комуникације на другом језику, може се закључити да су ученици, негде у периоду средњошколског узраста, престали да усвајају знања о члановима, што резултати истраживања доказују (поређењем групе 2 и 3).

Анализирајући употребу сва три члана и за сваку групу посебно, кандидаткиња је установила редослед усвајања ове категорије за сва три нивоа: *a/an* □ *the* □ *Ø*. Неодређени члан *a/an* се усваја прво, потом одређени *the* и на крају нулти члан *Ø*. Овде су се резултати истраживања поклопили са најновијим истраживањима, а објашњење у овом случају се може видети у когнитивном процесу трансфера из матерњег језика (*language transfer from L1 to L2*) где се преноси број *један* у употреби неодређеног члана.

Што се тиче грешака у употреби чланова у обележавању категорије одређености и

неодређености, изостављање је било најбројније у писању есеја и у превођењу. Услед непажљивог читања долази до непрепознавања именице која је у множини, а испред које су ученици најчешће уписивали неодређени члан, или су уписивали одређени члан када је у питању било изражавање генеричког значења, или га изостављали када је било потребно изразити анафоричко значење. У односу на *the*, неодређени члан *a/an* је био заступљенији у грешкама што указује на то да ученици не владају најбоље ни идентификацијом именица по категорији бројивости. У сваком случају, неизоставно је говорити о односу именица и члана који је од суштинске важности за разумевање и успешно усвајање ове области.

Према типу семантичког контекста, кандидаткиња долази до податка да, при изражавању генеричког значења који је означен као контекст прве врсте испитаници не знају правила употребе чланова у изражавању тог значења, што се може правдати тиме да су ученици који уче страни језик врло ретко изложени тим значењима, а што је потврђено и у другим језицима који, као српски, немају сличан систем. Уопштено гледано, оправдања се могу потражити, у великој мери, у уџбеницима из којих се учи језик и који не описују детаљно и обухватно ову врсту функционалних елемената. Могу се упутити критике и наставницима који, сматрајући да чланови као граматичке речи не ремете много комуникацију, не потенцирају њихову тачну употребу и та знања о њима остају „заробљена у истом обиму“, односно „смрзнута“ током целог периода усвајања језика. У питању је заправо плато (*plateau*) јер су ученици конзервирали своје језичко знање на досегнутом нивоу.

IX – ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација кандидаткиње Драгице Миловић написана је у складу са образложењем наведеним у пријави теме и садржи све битне елементе.Резултати до којих је дошла омогућили су стицање увида у бројна постављена питања. Резултати би могли имати конкретну примену у учионици у којој се енглески језик предаје као страни. Кандидаткиња је извршила анализу грешака у више типова задатака (*писање есеја, cloze-тестове, превођење текстова, Мастеров мерни инструмент*) обухвативши три нивоа учења: основну и средњу школу и студије англистике. На основу анализе добијених резултата кандидаткиња закључује да се заправо ради о извесној фосилизацији у систему чланова, где ученици лагано престају да разрађују међујезик.

Драгица Миловић(Жугић) сматра да постоје два главна разлога зашто долази до грешака у члановима. Један од разлога је свакако недовољно разумевање система чланова и категорије одређености и неодређености коју наши говорници не изражавају истим језичким средствима. То недовољно разумевање чланова произилази из начина на који ученици уче о члановима у школи.Затим је уочена недовољна заступљеност у књигама из којих уче енглески језик. Други разлог је да ученици по правилу врло мало вежбају користећи чланове у дискурсу. Постоје случајеви када члан тачно употребе на нивоу реченице, али не и на нивоу параграфа. Тај недостатак искуства да вежбају чланове у контексту утиче да их спорије усвајају. Предност савремених граматика је у приказу

чланова кроз контекст, а не у простом ређању дефиниција и изолованих примера .Такође су за прецизну употребу чланова неопходне наставникове инструкције како би се подигла свест о значају овог система, а не да се предају само појединачне употребе члана. У том смислу, кандидаткиња предлаже низ активности за наставу система чланова и типове вежбања за успешније и брже усвајање овог врло сложеног система.

Анализирајући преводе, кандидаткиња указује на још један феномен – то је недостатак сигурности који се огледа у томе што ученици избегавају да употребе члан *the* за изражавање деиктичког значења, већ се увек определе за показне заменице. До ове несигурности долази због недовољно развијене свести о семантичко-прагматичкој функцији енглеских чланова и недовољно развијеној свести о улози контекста у одређивању значења именице. У том смислу, потребно је код свих ученика енглеског језика, пре свега развити и подићи свест о постојању категорије одређености и неодређености, усвојити солидне теоријске основе о овој категорији, узети у обзир више приступа у настави и у инструкцијама, покушати превазићи несигурност у погледу употребе чланова и непрестано упућивати ученике да обрате пажњу на контекст и на именицу, односно именичку фразу.

Инсистирајући на правилној употреби чланова, подстичући ученике на размишљање о одређености као обележју именица, вежбајући употребу чланова у контексту, служећи се разноврсним наставним методама, техникама и стратегијама учења, може се очекивати подизање свести код ученика о значају овог система као целине а самим тим и његова успешнија и прецизнија примена.

X – ПРЕДЛОГ

На основу укупне оцене ове дисертације, Комисија, у најбољем уверењу, предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да препоручи Сенату Универзитета у Београду да рад **Усвајање система чланова и категорије одређености и неодређености у енглеском језику** (урађен под руководством првог члана ове комисије) прихвати као докторску дисертацију, а кандидаткињи Драгици Миловић одобри усмену одбрану пред комисијом у истом саставу.

У Београду, 20.03 2014.

Потписи чланова

Др Смиљка Стојановић _____

Др Ненад Томовић _____

Др Гордана Петричић _____